

Din culisele Proceselor de la Nürnberg

Mihai Drăganovici, Victoria Wagner, *Translatorii ororilor naziste. Procesele de la Nürnberg și începuturile interpretării simultane*, București, Editura Universității din București, 2022, 180 p.

Volumul semnat de Mihai Drăganovici și Victoria Wagner constituie o lucrare de pionierat în România, în domeniul investigat. Autorii aduc în atenția cititorilor rolul interpreților în scrierea istoriei, într-un moment relevant al acesteia, Procesele de la Nürnberg, parte a acțiunii complexe de denazificare postbelică. Un factor-cheie al Proceselor de la Nürnberg l-a reprezentat interpretarea simultană, „cea mai spectaculoasă formă a interpretării, [...] acel tip de interpretare la care transferul de informații nu are loc după terminarea discursului din limba sursă, ci simultan, adică odată cu înțelegerea textului ascultat”. (p. 17) Prin urmare, este imperios necesar să cunoaștem istoria și întregul context al acestui subiect, pentru a-i înțelege pe deplin importanța.

Autorii își structurează cercetarea în cinci capitole: *Incursiune în istoria interpretării, Primele încercări de folosire a interpretării simultane, Procesele de la Nürnberg, Interpretarea de conferință după Nürnberg: Primele instituții dedicate exclusiv formării interpreților și Concluzii*.

În *Cuvântul înainte*, subintitulat, în mod simbolic, *Cabina interpretului*, „camera–obscură a istoriei”, scriitorul Bogdan Ghiu delimitează specificul demersului interpretativ, subliniind că: „Structural, interpretul, traducătorul-interpret evoluează asemenea unui acrobat, nu numai între situații și în contexte foarte grave, de mare responsabilitate, ci și între justiție și tehnologie” și vorbește de „patrulaterul justiție, tehnologie, traducere, etică” (p. 10-11), implicat în Procesele de la Nürnberg.

Capitolul intitulat *Incursiune în istoria interpretării* se dovedește o opțiune firească, având în vedere faptul că autorii avansează și demonstrează ipoteza că activitatea de interpretariat din cadrul Proceselor de la Nürnberg constituie începutul interpretării simultane, cu alte cuvinte, o etapă nouă în succesiunea istorică a activității de traducere și interpretare.

Cercetătorii prezintă cele mai importante repere din istoria interpretării, pornind de la Turnul Babel, pomenit în Biblie, continuând cu Egiptul Antic, Mesopotamia, Grecia antică, Imperiul roman, Evul Mediu, dragomanii din Imperiul Otoman și ajungând până în epoca modernă, când au fost create primele școli de interpreți-diplomați din Europa Occidentală și de peste ocean. Dincolo de datele științifice riguros documentate, firul roșu al expunerii îl reprezintă rolul major jucat de interpreți în istorie, având în vedere modul în care, în diverse culturi, interpreții erau considerați egali preoților, ori similari zeilor, sau și-au depășit condiția de mediatori, ajungând să fie implicați în deciziile diplomatice și politice, grație educației și competenței lor culturale.

Capitolul oferă numeroase informații inedite și este scris într-un stil captivant, astfel încât, pe alocuri, se citește ca un roman. Cu titlu de exemplu, menționăm cazul unui interpret cu o ascensiune spectaculoasă, care, de la simplu mus pe o navă și aventurier, a ajuns să ocupe una dintre cele mai înalte poziții politice într-un stat. Este vorba despre grecul Constantin Faulcon (pe numele real Constantin Gerakis, 1644-1688), care, datorită excepționalei sale capacități de a învăța limbi străine (vorbea engleza, franceza, portugheza, tailandeza, între altele) și talentului său de negociator și diplomat, a devenit mai întâi interpret regal, apoi consilier al regelui Siamului, ministru de finanțe, ministru al comerțului, de care ținea și politica externă în regat.

Nucleul volumului îl constituie capitolul intitulat *Prima utilizare a interpretării simultane: Procesele de la Nürnberg*. „Patrulaterul justiție, tehnologie, traducere, etică”, la care am facut trimitere anterior, constituie eșafodajul implicit pe care își construiesc argumentația autorii și cu aceste repere rămâne, la final, și cititorul interesat de actul de justiție înfăptuit atunci.

Pentru început, se formulează întrebarea *De ce interpretarea simultană?* în cadrul Proceselor de la Nürnberg. Necesitatea unei „judecăți și pedepsiri rapide a principalilor criminali de război ai Axei Europene”, așa cum stipula Carta Tribunalului Militar Internațional, a arătat clar că interpretarea consecutivă nu era soluția potrivită, deoarece interpretarea discursurilor

consecutiv în cele patru limbi (germană, engleză, franceză și rusă) ar fi consumat foarte mult timp și ar fi perturbat procedurile judiciare.

Autorii abordează o multitudine de aspecte complexe și interconectate precum: recrutarea interpreților, profilurile și instruirea acestora, sistemul de interpretare pus la dispoziție de firma IBM (cabinele de tip „acvariu”, neizolate fonic, echipamentul tehnic, căști, cabluri etc.), fluxul de lucru în timpul procesului etc. Dincolo de implicarea importantă a companiei IBM, nu într-un totu dezinteresată economic (după cum s-a dovedit ulterior), Drăganovici și Wagner indică fără echivoc vinovăția istorică a acesteia, dată fiind colaborarea la înregistrarea tehnică și clasificarea populației conform teoriei rasiale, din timpul erei naziste.

Sunt decelate și analizate provocările și problemele pe care interpreții au trebuit să le depășească: provocări lingvistice („germana național-socialistă”, limbajul tehnic, în special jargonul militar, vocabularul referitor la gradele militare, terminologia medicală, limbajul juridic, terminologia birocratică etc.), tehnologice (funcționarea sistemului de interpretare simultană), tehnicile de interpretare, atitudinea interpreților, evaluarea rezilienței acestora la provocările psihologice și atmosfera din sala de judecată etc.

O dovadă a rolului major jucat de interpreți în actul de justiție de la Nürnberg o regăsim la pag.115 a volumului, unde se arată că o altă problemă era simplul cuvânt „Ja”. În engleză, acest cuvânt înseamnă și „Da”, dar poate fi tradus și prin „Ei bine...”, prin urmare era foarte important să se traducă cuvântul cu „Ei bine...”, deoarece „Da” ar fi putut avea consecințe grave, așa cum le-a explicat Peter Uiberall interpreților:

În germană, cuvântul este complet diferit de cel în engleză; totuși în sala de judecată, acesta este modul corect în care trebuie tradus, pentru că, în caz contrar, ajungi să omori un om pe nedrept. Pentru că odată ce acel „da” se află în transcrierile procesului, omul nu mai are ce să facă. (Uiberall în GAIBA, 1998, p. 106).

În capitolul respectiv se regăsește un „compendiu” de mărturii selectate din interviurile cu interpreții, împreună cu alte câteva fapte interesante legate de provocările cu care s-au confruntat și presiunea psihologică pe care au resimțit-o, îndeosebi când au fost nevoiți să vizioneze filmul despre lagărele de concentrare naziste, pe care procurorii americani l-au arătat în timpul procesului:

Ceea ce m-a marcat, impresia întâmpărită în minte a fost atmosfera extrem de apăsătoare [...], pentru că, spre deosebire de alți colegi, eu nu am fost o victimă a războiului și nici un aveam rude aflate în lagărele de concentrare. Astfel că a fost îngrozitor când am auzit, când am văzut toate acele lucruri. Și voi afirma mereu că la începutul procesului aveam 21 de ani, iar la finalul lui eram cu 10 ani mai în vârstă. Patricia Vander Elst [...] într-un interviu pentru Video SCIC din anul 2003 (p. 50).

Kaltenbrunner m-a speriat, emana o răutate aproape palpabilă. Discursul de final pe care l-a ținut Hess mi-a confirmat pentru totdeauna bănuiala că era pur și simplu nebun. (Vander Elst 2002) (p.121)

O opțiune insolită și meritorie a cercetătorilor este prezentarea biografiei și a activității interpreților, de dinainte, din timpul și de după Procese. Cu această ocazie, cititorul află, de exemplu, ca Léon Dostert este persoana de referință la Procesele de la Nürnberg – deoarece el este cel care a luat decizia de a folosi sistemul de interpretare simultană, a testat și a monitorizat interpreții, a impus standarde lingvistice foarte înalte în activitatea acestora –, precum și detaliul surprinzător că a murit pe 1 septembrie 1971 la București, unde participa la o conferință.

Demersul științific este completat de fotografii ale sălii de judecată din Palatul de Justiție, ale inculpaților cu funcții-cheie în regimul nazist, trimeri bibliografice care includ și numeroase linkuri ale înregistrărilor video din epocă, *Anexe* care cuprind chestionarele parte a procesului de denazificare, lista inculpaților și a avocaților apărării, a sentințelor pronunțate, într-un cuvânt, documente care asigură o imersiune totală a cititorului în atmosfera Proceselor de la Nürnberg și ilustrează suplimentar importanța evenimentelor în care au fost direct implicați traducătorii-interpreți.

Această incursiune detaliată în culisele Proceselor de la Nürnberg evidențiază, implicit, faptul că eliminarea traducătorului-interpret, „o importantă verigă antropologică în cadrul structurilor comportamentale umane” (Kalverkämper, 2008, p. 10), prin algoritmi de traducere automată ar fi o decizie hazardată.

La capătul acestui demers, atât specialiștii, cât și publicul larg rămân cu o lecție de „intraistorie” (Miguel de Unamuno), făurită de traducători, în cadrul momentului istoric major

reprezentat de Procesele de la Nürnberg. Acestea constituie precursorul conceptului de drept internațional și „fundamentul necesar evoluției interpretării de conferință” (p.18), dat fiind că acolo s-a testat pentru prima oară un nou tip de interpretare și s-a impus folosirea unei tehnologii complet noi, adecvate acestei situații specifice.

Volumul semnat de Mihai Drăganovici și Victoria Wagner reprezintă, în mod cert, un reper în cercetarea temei și conturează noi direcții de interes științific pentru viitor.

Sergiu LOZINSCHI

BIBLIOGRAFIE

GAIBA, Francesca, *The Origins of Simultaneous Interpreting - The Nuremberg Trial*, Ottawa, University of Ottawa Press, 1998.

KALVERKÄMPER, Hartwig, „Simultandolmetschen als historische Leistung - Vorwort zum Themenband”, în Kalverkämper, Hartwig, Larisa Schippel (coord.) - *Simultandolmetschen in Erstbewährung: Der Nürnberger Prozess 1945*, Berlin, Frank & Timme, 2008, pp. 7-16.

VANDER ELST, Patricia, “The Nuremberg Trial”, 2002.